شاری مۆسیقاره سپییەکان: زمانی بەختیار عەلی و شرۆڤەیەکی زمانەوانیی

خەتاب سابیر

.

ئابی 2006

بەشی یەکەم

ئەم بابەتە لە ئاوێنەی ژمارە 32 ، ڕۆژی 15-08-2006 ، لا10دا بڵاوبووەتەوە، بەهۆی هەڵەی تاپیکردنەوە، هەندێ هەڵەی ڕێنووسی تێکەوتووە.

ئاخافتن و نووسین لەسەر بەرهەمەکانی بەختیار عەلی کارێکی سانا نییە، پێش هەرشتێک ڕۆشنبیری کورد کاتێک دەیەوێ لەسەر تێڕوانینە تیۆریی و ئەدەبییەکانی ئەو ڕامانێک بکات، دەبێ بیر لەکەرەستەو زەخیرەیەکی فرەڕەهەند بکاتەوەو زۆر نزیکیش ئاگای لە ڕەوتی ژانرە ئەدەبیی و تیۆرییەکان بێت. ناکرێت شارەزاییت لە مۆدێرنیزم و پۆستمۆدێرنیزمدا نەبێت وەک بیردۆزگەلێکی پێوەندییە نێودەوڵەتییەکان(International Relations) و بێیت و دەم لە تێڕوانینە فەلسەفیی و چەمکە سیاسییەکان و هزری بەختیار عەلی بکوتی.

هەرچەندە ئەم نووسینە ناچێتە سەر شرۆڤەکردنی چەمک و کۆنسێپتە تیۆریی و سیاسییەکانی بەختیار عەلی، هاوکات ناچێتە سەر وردەکاریی ناو ڕۆمانەکەشەوە، لەچەشنی ئەوەی ئایا بەختیار عەلی هیچ بیرۆکەی ڕۆمانە بیانییەکانی دزیوە یان نا؟ بەواتایەکی تر ئایا بەختیار عەلی پلەیجەریستە(plagiarist) یان ڕۆمانەکە لەداهێنانی خۆیەتی؟ بەڵکوو تایبەتە بە زمانی نووسینەکانی بەختیار عەلی و بەکارهێنانی داتاکانی زمان لە ڕەوشێکی گشتگیردا.

هاوکات زۆر گرنگە ئاماژە بەوە بکرێت کە هەڵسەنگاندن و ڕەخنەگرتن لە نووسینەکانی بەختیار عەلی دەبێت فرەڕەهەند و فرەجەمسەر بێت بەئەندازەی فرەڕەهەندیی و پانوپۆریی ئەو، هەرچەندە سەرلەبەری ئەم نووسینە زۆرتر دەکەوێتە چوارچێوەیەکی دیارییکراوەوە، ئەویش چوارچێوەی زمانی نووسینەکانییەتی، چواچێوەیەک کە ڕەخنەگەلێکی وردو ئاڵۆزە لە زمانی نووسینەکانی بەختیار عەلی بەگشتیی و ڕۆمانی 'شاری مۆسیقارە سپییەکان-شامۆس' بەتایبەتیی. دڵنیام کە بەختیار عەلی بەئەندازەی گەورەیی خۆی لە ئەدەبی کوردییدا، ویژدانی گەورە دەبێت لە ئاست ئەم ڕەخنانەداو دڵنیاشم بۆ بەرهەمەکانی داهاتووی سوودی دەبێت.

رەخنەگرتن لەنووسەران لەرۆژئاوادا نیشانەی بەهەندوەرگرتنی نووسەرە، لەم روانگەیەشەوە هاتووم شەش دانە مانگی رەبەقە بەهۆی رۆمانی شامۆسی بەختیار عەلییەوە لەسەر یەک تەوەرە دەخوێنمەوە کە تەوەرەی چەمکی زمان و بەکارهێنانە ئەدەبیی وفەلسەفییەکانییەتی، سێ جار شامۆسم خوێندەوە، جار لەگەڵ جار زۆرتر حەزم لە خوێندنەوەی دەبوو، هیچ کتێبێک بەئەندازەی ئەم رۆمانە لە ژیاندا منی تووشی سەراسیمەبوون نەکردووە، بەهۆی شامۆسەوە چەندین کتێب لەسەر زمان و چەندین رۆمانی بیانییم لە ئەدەبی رۆژئاوادا خوێندەوە.

بەڕاستیی کورد بێ خاوەنە، ئەگەر ئەم رۆمانە بە ئینگلیزیی یان هەر زمانێکی گەورەی تر بنووسرایە، ئێستا ریکۆردی پڕفرۆشتنی لە جیهاندا تۆمار دەکرد. ئەو هەڵایەی لەسەر رۆمانی " کۆدی داڤینسی " یان " کۆدی داڤینشی" کەوتەوەو کرا بە فیلمی سینەمایی و بەسەدان میلیۆن خەڵک خوێندویانەتەوە یان سەیریان کردووە، زۆر بە ویژدانەوە دەڵێم، بەتۆزی شامۆسدا ناگات، نە لەتەکنیک و نە لەناوەڕۆکدا. راستە لە کۆدی داڤینسیدا هونەرو تەکنیکێکی نوێ هێنرایە کایەوەو زۆر بەرزتر و سەرنجڕاکێشتر لە هاری پۆتە (Harry Potter) ی ئەفسانە،میتۆدی ئایینیی کرا بە فانتەسییترین رووداوگەلێک کە سەرنجی میلیۆنان بەلای خۆیدا رابکێشێ.

بەڵام شامۆس سەرەڕای تەکنیکە جوانەکەی، هاواری قڕکردنی گەلێکە، هاواری دالیا سیراجەدینە، دالیایەک مەگەر هەر بەختیار بتوانێ بیکاتە ئەو سیمبوڵە ئازایەی ژنێکی خوێندەواری رۆژهەڵاتیی کە پۆتی هۆزی پیاوسالارانی پێ وردوخاشکردووە. شامۆس نرکەی هەموو ئەو گۆڕە بەکۆمەڵانەیە لەسەر دەستی کودەتاچییەکان چێکران، ناڵەی ئازادییخوازانی باشووری عێراق و ئازادییخوازانی کوردستانە کە لەبەرامبەر بەعسدا وەستابوونەوە، هاواری دەیان هەزار ژن و کچ و منداڵ و پیاوی ئەنفالکراوە.

زۆرکەس چ لەرابردوودا و چ لەدوای بڵاوبوونەوەی "شامۆس" ەوە، رەخنەیان لە بەختیار عەلی گرتووە، بەڵام بەداخەوە، جگە لەچەند رەخنەیەکی دانسقە، زۆربەی ئەو رەخنانەی لەم نووسەرە گیراوە، ئەوەندەی بۆ شکاندنی بووە، یەک لەسەدیش بۆ خزمەتی ئەدەبی کوردیی و رۆمانی کوردیی نەبووە. باشترین شتێک کە بەختیار دەیکات وەڵامی ئەو کەسانە ناداتەوە کە گرێکوێرەی دەروونییان بەرامبەر بە نووسینەکانی هەیەو بەردەوام وڕێنە دەکەن. ئەوانەی کە ناتوانن دوو پارەگراف لەبواری تیۆریی و رۆشنبیرییدا بنووسن و بەتەواویی رەشۆکیین و" جاهیلن" لەم ئاقارەدا و هەر خەریکی " موهاتەرات" و ساتیروماتیرن، تەنانەت ئەگەر هەموو رەخنەکانیشیان لە رووی زمانەوانییەوە دروست بن، ئەوەندە بەشێوازێکی نزم و بازاڕیی دەیاننووسن، هیچ مۆراڵ و بەهایەکی ئەدەبیی و مرۆییان تێدا نامێنێت.

هەندێکیش لەوانەی پێیاندا هەڵداوە ئەوەندە ماستاوچییانە و خۆلەبەرپێشانە پێیاندا هەڵداوە، رۆڵی "موتەنەبی" دەگێڕن لە پێداهەڵدان و لە شانوباڵ دروستکردندا، بەشێوەیەکی زۆر کلاسیک و دوور لەهەر

لۆژیکێکی ئەدەبیی و هونەریی و هاوچەرخ هەر هەڵیدەنێن. ئەوانەی بەس سنگ دەکوتن بۆ بەختیار و بە شێخی خۆیانی دەزانن هیچ جیاوازییەکیان لەگەڵ دەروێشی تەکییەکاندا نییە، کە نە هیچ دەزانن و نە دەشیانەوێ هیچ فێربن. ئەم نووسینە باوەڕی وایە ئەو جۆرە کەسانە زیانیان تا سوود بۆ بەبەختیارو پرۆژەکانی بەختیار زێتر هەیە. نووسەران و قەڵەمبەدەستانی هەردوو حیزبی دەسەڵاتدار لەکاتی شەڕی نێوخۆییدا چەندێک خزمەتیان بە پارتیی و یەکێتیی کرد ، ئەمانیش هەر ئەوەندە سوودیان بۆ بەختیار دەبێت و پێشموانییە بەختیار ئەو دەروێشسازییەی پێخۆش بێت. چونکە ئەم جۆرە کەسانە ئەوەندەی لەسەر کەسایەتی بەختیار و بەختیارییزم قسە دەکەن، ئەوەندە ناچنە سەر نووسینەکان و پرۆژەکان و ناوەڕۆکی بابەتەکانییەوە.

ئەوانەی قینیشیان لەبەختیارە هۆکاری زۆر هەیە، من لەشوێنی تردا نووسیومە، نیوەی رۆشنبیر و نووسەری کورد خۆشییان بەچارەی ئەم کوڕەدا نایات، تەنها لەبەر ئەوەی بەهرەی هەیە، تێکستی مەزن دەنووسێ، ئەستێرەی ناوبانگی سات لەدوای سات لەهەڵکشاندایە و هزری لەفراوانبووندایە.....تاد. بەڕاستیی یەکێک لەهەرە درمە کوشندەکانی ئێمەی کورد ئەوەیە ، چونکە هەست بەتێکشکاویی و رووخان و داگیرکراویی و دووڕوویی دەکەین، یان ئەوەی بەختیار لەشامۆسدا باسیدەکات کە حەز دەکەین لەنەتەوەی سەردەستەوە نزیک بین و تێکەڵیان بین، هەمیشە حەز بەسەرکەوتنی کەسانی تر دەکەین لە نەتەوەو وڵاتانی تر، کەچیی ئێمەی کورد کەسێکمان تێدا هەڵبکەوێ، بەزۆرینە دایدەگرینەوەو دەمانەوێ لەناووناوبانگ و بەهرەکانی کەمبکەینەوە، ئێرەیی پێدەبەین و چاومان بەرایی نادات سەرکەوتنی تر بەدەست بهێنێ، ئەمەش لەشێوەکی گشتییدا نهێنیی کۆیلەبوون و خواروخێچیی و بەردەستییمانە، نهێنیی ئەوەمانە کە گەورەترین گەلین لەسەر رووی زەوی و خاوەنی هیچی ئەوتۆ نین. لەرووی سایکۆلۆژییەوە چونکە کەسانی تێکشکاوین هەمیشە حەز بە شکستی کەسانی تر دەکەین لەدەوروبەرەکەمان و هەمیشەش کەسێک ئەگەر دیار بوو ئەوا تا بۆمان بکرێ لێی دەبڕینەوە.

لەکاتێکیشدا ئەم رەخنانە لە بەختیار عەلی و شامۆس دەگرم، پێم وایە ئەگەر کورد رۆمانێکی هەبێت شامۆسە، ئەگەر بیرمەندێکی هەبێت بەختیار عەلییە، ئەگەر نووسەرێکی خاوەن بەهرەو رۆماننووسێکی مەزن و شاعێرێکی داهێنەری هەبێت هەر بەختیار عەلییە. بەدڵنیاییشەوە بەختیاری پێش شامۆس و بەختیاری دوای شامۆس دوو کەسایەتیی و دوو بەهرەی جیان. بەدەربڕینێکی تر لەمەودوا بەختیار عەلی ئەوەندەی بە شامۆسەوە دەناسرێتەوە، بەبەرهەمەکانی پێشووترییەوە ناناسرێتەوە، تا ئەو کاتەی شاکارێکی بڵندتر لەشامۆس دەنووسێت.

گرنگیی شامۆس بەتەنها لە دارشتن و دەستڕەنگینیی بەختیار عەلیدا نییە ، شامۆس مێژووی نەتەوەیەکی نووسیوەتەوە، مێژوویەک گەورەترین تراژیدیای لەژێر ناوی ئۆپەراسیۆنی ئەنفالدا تۆمارکردووە. بەختیار

بەتەنیابالّیی، تەنها بە توێشووی کتێبێک گەورەترین خزمەتی بە نەتەوەی کورد و مرۆڤایەتی کردووە لە گێڕانەوەی کارەساتی ئەنفال و قڕکردن و سڕینەوەی نەتەوەیەک لەسەر زەویی، شامۆس ئەو شەرەفە گەورەیەی پێ دەبڕێ کە نە هەردوو حیزبی دەسەڵاتداری کوردستان و نە هیچ کەس و لایەنێک، ئەوەندە بەویژدانانەو راستگۆیانەو پەرۆشانە و ئازایانەو هونەرمەندانە باسی سیستماتیکبوونی ئەنفال و جینۆسایدی گەلی کوردیان نەکردووە.

جوولەکەکان توانیتیان گەورەترین داهێنان بەمێژووی هۆلۆکۆستەوە بکەن و گەورەترین خەونی مێژوویی خۆیشیان بهێننە دی، بەڵام پیاوە سیاسییەکانی کورد جگە لەبازرگانییکردن بەئەنفالەوە و سەرقاڵییان بەدامەزراندنەوەی وشکەکەڵەکی دەوڵەتی عێراقی عەرەبیی و دیزەبەدەرخۆنەکردنی گەندەڵییەکانیان و لرفدانی سامانی خەڵکی کوردستان شتێکی ئەوتۆیان رەنێو نەهێناوە. ئەوە جگە لەوەی ئایدۆلۆژیستە بێبەهرەو کۆڵەوارەکانیشمان لەئاست ئەنفالدا هێشتا هەر لەقۆناغی نەخوێندەوارییدان.

بەختیار لەشامۆسدا، بەبالاترین فانتەسیی نووسین، توانیویەتی زۆر تۆلێرانسانە (Tolerance) و دوور لەهەرچەشنە دەمارگیرییەکی نەتەوەیی و شۆڤێنیزمی کوردیی، پۆتی شۆڤێنیزمی عەرەبیی و ئایینزادەیی عەرەب (ئەو ئایینەی شۆڤینیزمەکانی عەرەب توانیتیان کوردی پێ ئەنفال بکەن) بشکێنێ. ئەوەی بەختیار کردوویەتی بۆ ئەنفال و کوشتارگاکان و گۆڕە بەکۆمەڵەکانی باشوور و رۆژئاوای عێراق، تا ئێستا کەس نەیکردووە.

لێرەوەیە گرنگیی وەرگێڕانی ئەم رۆمانە بۆ زمانی عەرەبیی، بایەخێکی زۆری هەیە. پێم وایە ئەو خزمەتە گەورەیەی بەختیار لەم رۆمانەیدا بەگەلی کورد و مرۆڤایەتی کردووە، بەوەرگێڕانی ئەم رۆمانە بۆ زمانە زیندووەکانی جیهان ئەو خزمەتە چەندجارە دەبێتەوە. لە ئێستاشدا زمانی عەرەبیی و ئینگلیزیی باشترین و کاریگەرترین زمانن کە شامۆسیان بۆ وەربگێڕدرێ. زمانی عەرەبیی، لەبەر ئەوەی زمانی نەتەوەی سەردەستی عەرەبەو زۆربەی کارەساتەکان لە تێڕوانینی شۆڤینیزمی دەسەڵاتدارانی ئەم نەتەوەیەوە سەرچاوەی گرتووە دژ بەگەلی کورد ، بەتایبەت رووداوە تراژیدیاکانی سەردەمی سڕینەوەو سووتماککردنی کوردستان.

زۆر گرنگە خوێنەری عەرەب لەو جینۆسایدە گشتگیرە بگات و خوێندنەوەیەکی تۆلێرانس بۆ ئەنفال لەوێردی رۆماننووسێکی کوردەوە وەربگرێ کە خۆی لەخۆیدا دۆخی راستەقینەو بیرکردنەوەی زۆربەی خەڵکی کوردستانە کە لەسەردەستی سەرکردەکانی عەرەبەوە کرا بەگەرووی نەتەوەی کورددا و بەختیاریش لەرێگەی فلووتژەنەکانەوە خاڵیی دەکاتەوە.

سەبارەت بەوەی کەوەربگێڕدرێ بۆ زمانی ئینگلیزیی، چ نرخ و بەهایەکی هەیە، پێموایە شتێکی بەڵگەنەویستە کە ئینگلیزیی یەکێکە لە سەرەکییترین زمانە زیندووەکانی ئەم سەردەمە، ئەگەر نەشڵێین یەکەمین و پانوپۆڕترین زمانی نووسین و بەهێزترین زمانی سەرجەم ژانرە ئەدەبیی و سیاسیی و زانستیی و بازرگانییەکانیشە. لە زمانی ئینگلیزییەوە دەکرێ دواتر تراژیدیاکانی گەلی کورد لەرێگەی فلووتە نەمرەکانەوە بۆ زۆر زمانی گرنگی تر وەربگیڕدرێ.

زۆر بەداخەوە دەڵێم حەزمدەکرد ئەو شانازییە گەورەیەم پێ ببڕدرایە بەوەرگێڕانی ئەم رۆمانە بۆ ئینگلیزیی، بەڵام بەڕاستیی لەتوانای ئێستای مندا نییە، دڵنیام کوردانی تاراوگە، بەتایبەت نووسەران و ئەدەبدۆستانی کورد، چ لەکوردستان و چ لە وڵاتانی ئەمێریکا و کانەداو بریتانیا و ئوستراليا و نیوزیلاند، ژمارەیەکی بەرچاو زمانزان و پسپۆری باشمان لە زمانی ئینگلیزییدا هەیە کە توانایەکی باشیان بەسەر هەردوو زماندا دەشکێ و لەتوانایاندا هەیە ئەم کارە لەزووترین کاتدا لەئەستۆ بگرن، بەتایبەت ئەگەر بەهەرەوەزیی بکرێت. بەڵام بەم زمانەی ئێستای شامۆسەوە نا، ئەمەش خاڵی سەرەکیی و بنەڕەتیی ئەم باسەیە لەسەر زمانی نووسینی بەخیتار عەلی و شامۆس بەتایبەتیی کە دەستی بۆ دەبات و شرۆڤەی دەکات.

بەدیوێکی تردا، پێش هەرچییەک دەبێ زمانی نووسینی شامۆس دابڕێژرێتەوە و لە چاپی دووەمدا هەڵەبژێرییەکی زۆر وردی تێدا بکرێ و ئەوسا وەربگێردرێ بۆ زمانە بیانییەکان. بۆچیی ئەم کارە بکرێت ؟ ئەم لێکۆڵینەوە کورتە قامک دەخاتە سەر هەندێ هەڵەی زمانەوانیی کە نەدەبووایە بەختیار بیکردنایە یان زۆر کەمیبکردنایەتەوە. تەنانەت بۆ چاپی دووەم و سێیەم و ....تاد، شامۆس ئەگەر هەر بۆ خوێنەری کوردیش بێت، دەبێ زمانەکەی پێداچوونەوەو هەڵەبژێرییەکی وردی تێدا بکرێ.

لەبەر ئەوەی تا ئێستا زۆر رەخنە لەم پانتاییەدا لە بەختیار گیراوە ، بۆیە ئەم نووسینە بەکورتیی لەسەر چەند وشەو بڕگەو دەربڕینێک دەوەستێ کە بەختیار عەلی زۆر سەرپێییانە بەسەریاندا بازیداوە و هەڵەی گەورەی تێدا کردوون، درێژتر دەچێتە سەر داتاکانی زمان لە چوارچێوەیەکی گشتییدا. ئەمەش لەسۆنگەی ئەوەوە هاتووە کە ئەو لاوازییەی لە نووسین و ئەدەبی کوردییدا هەیە ئەستەمە بڕوا بکرێ لە ئەدەبی هەر نەتەوەیەکی تردا هەبێت. بەواتایەکی تر ئەو گەڕەلاوژەیەی لەنووسینی کوردییدا هەیە، چ لەداڕشتن و دەربڕیندا، چ لەبەکارهێنانی وشەی سەیرو سەمەرەدا کەهەندێکیان لەزمانی کوردییدا هەر بوونیان نییە ، ئاژاوەیەکی گەورەی لە نووسیندا ناوەتەوەو کەسیش بەکەس ناڵێ تۆ راستیت و من هەڵە.

ئەم نووسینە ناگەڕێتەوە بۆ ئەو بیانووە نەزۆکەی کە زمانزانە بەگزادەکانی کورد نەیانتوانیوە زمانێکی ئەدەبی یەکگرتوو چێبکەن یان پرۆفیسۆرە تەوەزەلەکانی کورد و هەڵگرانی بڕوانامەی دۆکترا و ماستەر لەزمانی کوردییدا نەیان توانیوە کارێکی لەو چەشنە بکەن. ئاخۆ چ دڵێکمان بەو پیاوانە خۆشبێت کە کۆڕێکیان بەناوی زانیاریی کوردەوە دروستکرد و بەهەڵەیەکی زەق نووسیتیان " کۆڕی زانیاری کورد" کە دەبووایە بیاننووسیایە "کۆڕی زانیاریی کورد" دانانی یەک (ی) ی تر نەک هەر گرنگە، بەڵکوو بەلابردنی سەرلەبەری واتاکە دەگۆڕێ و شتێکی بەد و ناشیرین دەردەچێ.

ئەم گرفتی (ی) یە گەورەترین کێشەیە لەزمانی کوردییدا لە رووی بنیاتنانی رستەو دەربڕین و گەیاندنی واتا بە خوێنەر و گوێگر کە پێی دەڵێن زانستی لێکۆڵینەوە لە دەنگ یانژی ئەوەی پێی دەڵێن فۆنەتیکی زمان کە بە فینۆلۆجی (فینۆڵەجی _Phonology) ناسراوە. بەویژدانی هەموو زمانناسان و زمانزانانی کورد ئەوە هەر کەمتەرخەمییە یان نەزانییە! کە تەنها یەک پلاتفۆرمی زمانمان هەبێ ،ئەویش بەهەڵەیەکی کوشندەوە

بناڵێنێ.

بۆ ئەوەی بەگزادە زمانزانەکانی کورد دەماری ملیان ئەستوور نەبێ، پێویستە ئەمە روونبکەمەوە، گریمان "زانیار" ناوێکی سەربەخۆیە و بەلەبریدانان دەیکەن بە "نەبەز" ، ئێستا لەسەر ریتمی پێشوو دەبێ بە هەڵە بنووسرێ "کۆڕی نەبەزی کورد" ، کەواتە یەک (ی) لەیەک کاتدا دەکرێ بگوترێ (ی) پێوەندەو دەشکرێ بگوترێ (ی) کەسی سێیەمی تاکە. بەدیوێکی تردا شتێک نییە ئاماژە بە دۆخی ئاوەڵناویی بکات، وەک "نەبەزیی" یاخوود "زانیاریی"، کەواتە " کۆڕی زانیاریی کورد" دروستەو " کۆڕی زانیاری کورد" سەقەتە.

زۆر کۆرو کۆمەڵەی کوردیی و بەناو رۆشنبیریی لە تاراوگەدا چێکراون و بەدەست ئەم (ی) یەوە دەناڵێنن. ناوەندی رۆشنبیری کورد – وڵاتێک ، مەبەستیان ئەوەیە بڵێن نێوەندی رۆشنبیریی کورد– لە وڵاتێکدا. لێرەدا زەقیی (ی) یەکە زۆر جوانتر دەردەکەوێ، ئەگەر بە یەک (ی) بنووسرێ ئەوا (رۆشنبیر – intellectual) دەردەچێ و (ی) یەکە (ی) پێوەند دەبێت، بەڵام ئەگەر بە دوو (ی) بنووسرێ، ئەوە بێگومان دەبێت بە رۆشنبیریی (cultural) و سەرلەبەری واتای وشەکەو رستەکەش دەگۆڕێن.

رەخنەش لە چۆنییەتی زمانی کوردیی و بەکارهێنانەکانی بە گشتیی، خاڵی تێڕامانی ئەم نووسینە نییە، ئەوەندەی مەبەست لە زمانی پڕ لەجادووی بەختیار عەلییە لەلایەک و لە لایەکی تریشەوە رەخنەگرتن لە میتۆدی ئەو زمانەی بەختیار پێی دەنووسێ کە کۆمەڵێ چەمکی فەلسەفیی تێدا جێکەوت کردووەو زمانی کوردیی پاراوتر و دەوڵەمەندتر کردووە بەسەرێکدا و بەسەرێکی تریشدا زیانی لێداوە. مەخابن بەختیار عەلی نانێک دەبرژێنی لە تەنووری زماندا کەهەویرەکەی باش هەڵنەهاتووە.

لێرەدا مەبەستی سەرەکیی ئەوەیە کە ئەوانەی زۆر قەڵسن کاتێک رەخنە لەزمانەکەیان دەگیردرێ، هەزارویەک بیانوو بۆ خۆدزینەوە دەهێننەوە لەچەشنی ئەوەی گرنگ ئەوە نییە چۆن دەنووسیت، گرنگ ئەوەیە چۆن مەبەست دەگەیەنیت!. پێش هەموو شتێک هەر بیرکردنەوەیەک لەم جۆرە چەشنە بۆخۆی پێشێلکردنی کۆمەڵێ یاساو رێسای زمانەوانییە کە ناکرێت هیچ نووسەرێک دەستبەرداری ببێت، سەرەڕای ئەوەی لەڕووی ئاکادیمیکییەوە ستانداردی خۆی لەدەست دەدات.

ئەم باسە پێیوایە، زمان وەک فیزیک و ماتماتیک، کۆمەڵی رێساو هاوکێشەی جێگیری هەیە کە ناکرێ هەرکەسەو بەئارەزووی خۆی دەستکارییان بکات. راستە زمانیش وەک زۆربەی شتەکانی تر بەپێی سەردەم و کات ئاڵوگۆڕی بەسەردا دێت، بەڵام هەندێ جێگیریی هەیە لەزماندا ناکرێ بەئاسانیی رەدەڵ و بەدەڵ بکرێن .
دەکرێ بە شێوازی تر و بەڕێگەی تردا بڕۆیت و داهێنان لە هەندێ شتی نوێدا بکەیت و بشگەیتە هەمان شوێن کە هاوکێشەیەکی کلاسیکیی و نەگۆڕ پێیدا دەڕوات. بەڵام کۆمەڵێ بناغەی سەرەکیی لەهەر زمانێکدا هەیە کە نووسەر پێویستە لەسەری پێیانەوە پێوەست بێت.

لە وڵاتانی پێشکەوتوو، یان تەنانەت ئەو نەتەوەو وڵاتانەی کە گرنگیی بە زمان دەدەن، لە هەر کتێبخانەیەک

بەشێک هەیە، تایبەت بە بواری زمان و لێکۆڵینەوەی زمانەوانیی و زمانی نووسین، ئەم بەشە هەموو خوێنەرێک رووی تێناکات چونکە تایبەتە بەکەسانی ئاکادیمست و پسپۆر لەزماندا، سەرنووسەری رۆژنامەو گۆڤارەکان، یان ئەو کەسە ئاکادیمستە تایبەتانەی بە کتێبدا دەچنەوەو بژاردنی تێدا دەکەن، روو لەم بەشە دەکەن. یان ئەوانەی توێژینەوەو کتێب و رۆمان دەنووسن و حەزدەکەن خۆیان لێکۆڵینەوەی وردو زانستیی لەسەر زمان بکەن پێش ئەوەی کتێبەکان و نووسینەکانیان بڵاوببنەوە.